

Історія

УДК 94(477:438)«1918/1919»:316.647.5

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18383369>

**Колективна пам'ять і репрезентації XX ст.
в українській та польській історіографії: компаративний підхід**

Лахно Олександр Петрович,

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри всесвітньої історії, релігієзнавства та методик їх викладання, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г.

Короленка, Полтава, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-0312-0799>

Муханов Валентин Миколайович,

кандидат історичних наук, в.о. доцента,

доцент кафедра філології та гуманітарних наук,

Комунальний заклад вищої освіти "Вінницька академія безперервної освіти", Вінниця, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-6508-7619>

Лагодич Микола Миколайович,

кандидат наук з богослов'я, кандидат історичних наук,

доцент кафедри філософії та культурології,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,

Чернівці, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1299-0948>

Прийнято: 12.01.2026 | Опубліковано: 27.01.2026

Анотація: *Мета статті* - здійснення компаративного аналізу репрезентацій подій ХХ ст. в сучасній українській та польській історіографіях. Дослідницька увага зосереджена на національних наративах України та Польщі, що сформувалися в академічному середовищі, починаючи з 1990-х рр., та відображали як колективну пам'ять, так і засади державної політики пам'яті в обох державах. Основним прикладом для розгляду став цвинтар львівських орлят як важливе місце пам'яті для поляків та частина їхнього національного героїчного міфу і водночас місце історичної травми для українців.

Методологічну основу статті становить компаративний підхід у поєднанні з методами історіографічного та дискурс-аналізу. Це дозволило систематизувати доробок сучасних дослідників та вивчити трансформації політики пам'яті через призму концепцій «великих істин» та «малих правд», а також проаналізувати динаміку меморіального діалогу.

Результати. З'ясовано, що пострадянський період став для обох країн часом деідеологізації пам'яті, проте супроводжувався виникненням нових національних міфів. Наголошено, що в Польщі та Україні в окреслений період відбувався різний підхід до розуміння ролі та місця історії в державотворчих та націєтворчих процесах. У Польщі є сформованою розвинена та розгалужена державну інфраструктуру, яка функціонує задля формування відповідних національних історичних наративів, політики пам'яті та колективної пам'яті. Тоді як в Україні формування сучасної історичної культури стимулюється швидше екзистенційними викликами зумовленими збройною агресією РФ, аніж системним підходом до використання історії як інструменту державної політики пам'яті та відповідних комеморативних заходів.

Наукова новизна посилена використанням підходу «культурних синдромів» для дослідження українського та польського суспільств щодо

маніпуляцій минулим. За допомогою компаративного підходу розглянуто трансформацію меморіального простору Цвинтаря орлят не з точки зору об'єкта конфлікту, а саме як платформи для комеморації в умовах спільних екзистенційних загроз для України та Польщі, на прикладі міждержавної та наукової взаємодії.

Висновки. Доведено, що успішне польсько-українське історичне примирення можливе лише за умови переходу від парадигми «переможців та переможених» до інклюзивної комеморації. Спільна загроза з боку рф виступила каталізатором перезавантаження історичного наративу, де мілітарна честь визнається за обома сторонами війни 1918-1919 рр. Однак на порядку денному ще залишається низка не опрацьованих історичних травм як з боку Польщі, так і з боку України.

Ключові слова: Волинська трагедія, історична пам'ять, колективна пам'ять, комеморація, політика пам'яті, польсько-український діалог, цвинтар львівських орлят.

Collective memory and representations of the 20th century in Ukrainian and Polish historiography: a comparative approach

Oleksandr Lakhno,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of World History, Religious Studies
and Methods of Their Teaching, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical
University, Poltava, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0312-0799>

Valentyn Mukhanov,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Philology and Humanities,
Municipal Higher Education Institution “Vinnytsia Academy of Continuing
Education”, Vinnytsia, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-6508-7619>

Mykola Lahodych,

PhD in Theology, PhD in History, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philosophy and Cultural Studies,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-1299-0948>

Abstract: *The purpose of the article is to carry out a comparative analysis of the representations of the events of the 20th century in modern Ukrainian and Polish historiographies. The research focus is on the national narratives of Ukraine and Poland, which were formed in the academic environment, starting from the 1990s, and reflected both collective memory and the principles of state memory policy in both states. The main example for consideration was the cemetery of the Lviv Eaglets as an important place of memory for Poles and part of their national heroic myth and at the same time a place of historical trauma for Ukrainians.*

The methodological basis of the article is a comparative approach combined with the methods of historiographical and discourse analysis. This allowed us to systematize the achievements of modern researchers and study the transformations of memory policy through the prism of the concepts of «big truths» and «small truths», as well as analyze the dynamics of memorial dialogue.

Results. *It is found that the post-Soviet period became a time of de-ideologisation of memory for both countries, but was accompanied by the emergence of new national myths. It is emphasized that in Poland and Ukraine during the*

outlined period there was a different approach to understanding the role and place of history in state-building and nation-building processes. In Poland, a developed and extensive state infrastructure has been formed, which functions to form relevant national historical narratives, memory policy and collective memory. While in Ukraine, the formation of modern historical culture is stimulated more by existential challenges, primarily caused by the armed aggression of the Russian Federation, than by a systematic approach to the use of history as an instrument of state memory policy and relevant commemorative events.

***The scientific novelty** is enhanced by using the "cultural syndromes" approach to study Ukrainian and Polish societies regarding manipulation of the past. Using a comparative approach, the transformation of the memorial space of the Eaglets Cemetery is considered not from the point of view of an object of conflict, but rather as a platform for commemoration in the context of common existential threats for Ukraine and Poland, using the example of interstate and scientific interaction.*

***Conclusions.** It is proven that successful Polish-Ukrainian historical reconciliation is possible only if there is a transition from the paradigm of «winners and losers» to inclusive commemoration. The common threat from the Russian Federation acted as a catalyst for a reset of the historical narrative, where military honor is recognized for both sides of the 1918-1919 war. However, a number of unresolved historical traumas remain on the agenda, both on the part of Poland and Ukraine.*

***Keywords:** Volyn tragedy, historical memory, collective memory, commemoration, politics of memory, Polish-Ukrainian dialogue, cemetery of the Lviv eaglets.*

Постановка проблеми. Як зазначають Т. Снайдер та Т. Джадт, великі істини - це ідеологічні конструктори (наприклад, віра у неминучість революції

чи абстрактний національний інтерес), які часто вимагають маніпуляцій фактами або навіть свідомої брехні задля досягнення вищих цілей. На противагу їм, малі правди є емпіричними фактами, які піддаються верифікації, проте їхнє відстоювання потребує значних інтелектуальних зусиль [1, с. 19].

Якщо звернутися до історичної політики України та Польщі, то це протистояння перебуває у стані перманентної гостроти. Державні інституції нерідко схиляються до трансляції ідеологізованих великих істин задля консолідації суспільства, тоді як наукова спільнота покликана захищати фактичну достовірність.

Історичну пам'ять трактують як механізм трансляції, тобто спосіб збереження досвіду минулого в умовах трансформації традицій; форму ідентичності. як один з аналогів національної ідентичності та складник самоідентифікації індивіда й групи; інструмент пізнання як синонім історичної свідомості; ідеологічний конструктор, тобто як реінтерпретацію історії, тісно пов'язану з процесами націєтворення та розбудови держави [2, с. 132-133].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. К. Єндрашик у своїй статті здійснила спробу поглянути на формування історичної політики в Україні та Польщі після 1991 р., зокрема, й крізь призму діяльності влади. особливо що стосується інтерпретації складних проблем ХХ ст. [3]. К. Kończal і J. Wawrzyniak розглянули історію та сучасний стан досліджень пам'яті у Польщі. Авторки простежують генеалогію цієї інтелектуальної галузі, починаючи з напрацювань С. Чарновського, М. Гендельсмана, К. Келлеса-Крауса, Л. Кшивіцького, Ф. Знанецького, Н. Ассородбрай-Кули. Також у своїй статі вони зосередилися на методологічних підходах студій пам'яті в Польщі, наголосивши на вибірковості сприйняття західних інтелектуальних традицій [4]. W. Chlebda своїм дослідницьким полем зробив аналіз взаємозв'язку між такими поняттями, як історія, пам'ять та мова [5]. Г. Боднар аналізувала

становлення та розвиток досліджень, пов'язаних з колективною пам'яттю, від конструктивізму до сучасних тенденцій студій пам'яті [6].

Також варто згадати й низку публікацій, пов'язаних із вкрай болісною для обох сторін Волинською трагедією. Історична подія неодноразово ставала і продовжує бути у центрі уваги політизації історії та політичних спекуляцій. F. Łoboda у своїй статті підсумовує доробок польських істориків у вивченні Волинської трагедії. Автор окреслює проблематику польських досліджень, пов'язаних із цією трагічною сторінкою історії. Автор зауважує, що дослідники приділяють увагу як трагічним сторінкам, зокрема, жорстокості з обох боків, так і гуманістичним прикладам допомоги з боку українців [7]. І. Щупак зосередився на проблемах висвітлення трагічних сторінок історії у шкільних підручниках. Автор, зокрема, зазначив, що зближення України та Польщі є незворотним, оскільки воно базується на стратегічних інтересах та спільній протидії російському імперіалізму. Українці глибоко вдячні за масштабну допомогу Польщі під час повномасштабної війни. Сама історія закликає нас будувати майбутнє на принципах взаємоповаги та діалогу про минуле. Хоча повна єдність у поглядах на історію наразі є неможлива, необхідно зосередитися на гідному вшануванні всіх жертв та деполітизації науки й виправленні помилок у підручниках [8]. Прикладом уваги до теми Волинської трагедії є двомовна праця «Pojednanie przez trudną pamięć. Wołyń 1943. Поєднання через важку пам'ять. Волинь 1943» під редакцією О. Зінчука. Книга стала частиною проєкту «Примирення через складну пам'ять. Волинь 1943». У книзі представлені як погляди українських і польських науковців, так і документальні та дидактичні матеріали [9].

Для розуміння векторів і масштабів проблематики статті важливо приділити увагу й дослідженням, які скеровані на аналіз специфіки розвитку як історичної культури, так і пам'яті українців і поляків. Зокрема, йдеться про напрацювання Й. Конєчної-Саламатін, Н. Отріщенко та Т. Стрієска у межах

наукового проєкту «Історичні культури в процесі змін: узгодження пам'яті, історії і ідентичності в сучасній Центрально-Східній Європі». Дослідження присвячене вивченню взаємозв'язків між громадською думкою, історичною наукою, медіа та освітою. Основна дослідницька лінза сфокусована на порівнянні історичних культур України та Польщі [10].

Отож, сучасна історіографія України та Польщі пов'язана із формуванням як національних наративів, особливо що стосується травматичних сторінок історії, так і з формуванням новітньої історичної культури та державною політикою пам'яті.

Аналіз та порівняння підходів зазначених нами дослідників дозволяє виявити певну дихотомію. Для польської історіографії притаманний акцент на інституційній тягlostі та героїзації. Тоді як українська історіографія більше тяжіє до деконструкції радянських міфів та пошуку нових ідентичностей, що є цілком логічним та закономірним у нинішніх умовах. При цьому поза увагою науковців залишаються питання, пов'язані із форматами інтеграції «малих правд» (індивідуальних спогадів, локальних фактів) у «великі істини» державної політики пам'яті в умовах війни після лютого 2022 р. Саме на заповнення цієї дослідницької лакуни й скерована наша стаття.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових студій, присвячених польсько-українським конфліктам ХХ ст., поза увагою дослідників часто залишається питання інституційної спроможності України та Польщі у сфері реалізації політики пам'яті. Зокрема, потребує детальнішого вивчення вплив «культурних синдромів» (синдрому лідерства та дефіциту відповідальності) на стійкість суспільств до маніпуляцій минулим у кризові періоди.

Мета та завдання дослідження. Актуальність дослідження полягає у необхідності порівняльного аналізу цих процесів в Україні та Польщі, враховуючи їхню складну спільну історію. Мета статті полягає у тому, щоб

компаративно проаналізувати співіснування різних моделей національної пам'яті в українській та польській історіографії та з'ясувати механізми, якими влада «розпоряджається» цими моделями, використовуючи їх в інструментальних цілях політики пам'яті. **Виконання мети зосереджено на виконанні таких завдань:** окреслити теоретико-методологічні засади історичної політики; проаналізувати динаміку конфлікту та примирення довкола цвинтаря львівських орлят як важливого місця пам'яті для обох держав, але з різним сенсовим наповненням.

Методологічна основа статті базована на компаративному підході та історико-критичному аналізі джерел, що дозволило виявити типологічні подібності та відмінності в інструменталізації минулого у польській та українській історіографії. Використання історіографічного аналізу забезпечило критичний перегляд формування та розвитку наукових візій щодо польсько-українських взаємин у ХХ ст. Дискурс-аналіз офіційних державних документів та публіцистичних текстів дав змогу деконструювати ідеологічні нашарування навколо обраних нами для розгляду «місць пам'яті». Окрім того, застосовано метод кейс-стаді, що дозволило перевірити теоретичні припущення на конкретному джерельному матеріалі. Методи синтезу та аналізу дозволили систематизувати наявний матеріал та сформулювати відповідні висновки та перспективи подальшого вивчення проблеми історіографічних підходів та політики пам'яті в Україні та Польщі.

Виклад основного матеріалу. Як зауважує Б. Корженевський, більшість дефініцій історичної політики містять виразні ідеологічні конотації, тоді як нейтральні підходи залишаються в меншості. Втім, саму історичну політику та пов'язану з нею інституційну діяльність держави не варто сприймати однозначно. Відповідно до поглядів К. Вуйчицького, мова йде не лише про подолання минулого, а й про свідомий політичний вибір тих чи інших інтерпретацій історії. За такого підходу історична політика може розглядатися

як конструктивна стратегія, якщо вона базується на повазі до історичних посилай у процесі формування символічного простору суспільства та колективної ідентичності. Це передбачає визнання важливості минулого для сьогодення, водночас уникаючи прямої інструменталізації історії та маніпулятивного використання фактів задля миттєвих політичних вигод. Аналіз досвіду України та Польщі свідчить, що характер реалізації історичної політики безпосередньо залежить від рівня розвитку політичної культури, зрілості громадянського суспільства та, що особливо актуально для українського контексту, специфіки етапу націєтворення. Політика пам'яті виникає на перетині історичної свідомості (суб'єктивного виміру) та культури пам'яті, яка охоплює соціальні й політичні детермінанти та практичну діяльність. У цьому контексті видається слушним постулат А. Вольф-Повенської щодо необхідності синергії зусиль політичних еліт, наукових спільнот та громадських інституцій задля перетворення історичної політики на предмет широкого суспільного консенсусу. Для України та Польщі культура пам'яті перетворилася на арену тривалого протистояння між потужними політичними таборами. Залежність інтерпретацій минулого від поточної владної конфігурації зумовлює потенційну нестабільність і у двосторонніх відносинах. У польсько-українському діалозі після 1991 р. це найгостріше виявилось у дискусіях навколо історії пограниччя, зокрема, питання Меморіалу орлят, трагедії на Волині та вшанування її жертв, а також у діаметрально протилежних оцінках діяльності ОУН і УПА та їхніх лідерів [3, с. 240-241].

S. S. Nicieja у своїй статті «Cmentarz Orłat Lwowskich» подає короткий виклад історії появи цвинтаря орлят у Львові. Як пише науковець, протягом 1-22 листопада 1918 р. у Львові «розгорілися драматичні та дещо братовбивчі бої між поляками та українцями за національну ідентичність міста. Українці хотіли встановити там столицю Західноукраїнської Народної Республіки

(ЗУНР) та влаштували державний переворот, створивши політику доконаного факту. У ніч на 1 листопада 1918 року Дмитро Вітовський, командир (капітан) Українських Січових Стрільців, на чолі приблизно 1500 солдатів зайняв головні стратегічні пункти міста та наказав підняти з вежі ратуші синьо-жовтий прапор – прапор незалежної України. Поляки, повністю захоплені зненацька, вирішили протистояти цьому. Вони вважали місто польським і фактично захищали його польськість. Захисників очолив капітан Чеслав Мончинський. Восени 1918 року поляки виграли війну проти українців, і Львів опинився в межах відродженої Другої Польської Республіки. У польській історіографії цю війну називали «Обороною Львова», а ті, хто зробив значний внесок у цю перемогу, польська молодь, отримали горде та красиве прізвисько «Орлята Львова». За оцінками, 1421 польський захисник Львова був віком до 17 років. Багато захисників загинули, борючись за державність Львова у складі Польщі. Саме на їхню честь було створено відомий цвинтар. Ось його коротка історія» [11, с. 239].

S. S. Nisieja також подає виклад матеріалу, пов'язаного із процесом постання самого цвинтаря. Також йдеться й про детальний опис фінансування облаштування «місця пам'яті» та його мистецько-естетичну складову. Важливо наголосити, що дослідник описує цвинтар як «місце пам'яті» для представників різних країн, зокрема, США, адже 30 травня 1925 р. було відкрито пам'ятник американським льотчикам. Поруч був пам'ятник французьким піхотинцям [11, с. 240-243].

У роки Другої світової війни цвинтар уникнув руйнувань. Але вже у наступні десятиліття радянською владою було знищено низку архітектурних і скульптурних композицій «місця пам'яті», зокрема, й пам'ятники американцям та французам, що полягли у Першу світову війну. Частина цвинтаря стала дорогою. Вже аж у 1990 р. розпочалося відновлення цвинтаря. Ініціатором реставрації була польська фірма «Energorol». Метою було

відновити цвинтар до такого вигляду, який він мав на 1939 р. Для проведення відповідних робіт була потрібна підтримка з боку влади України. Після багаторічних бюрократичних і часто заполітизованих колізій, як зазначає О Гриценко, все-таки варто визнати, що у всіх залучених до цієї справи була «своя правда» і своя недовомленість та заангажованість [12, с. 102-103]. З боку польських дієвців була насамперед ініціатива (поляки відновлення цвинтаря проводили власним коштом) та прагнення відновлення «місця пам'яті» у первозданному вигляді. Окрім того, варто зважати й на геополітичний аспект: з 2003 р. Польща стала членом ЄС. Тоді як євроінтеграційний шлях України на той час виглядав не надто очевидним. Якщо окреслити позицію львівської міської влади, то цвинтар належав до її юрисдикції. Тому, відповідно, без згоди громади на цвинтарі не можна було нічого споруджувати. Хоча польська сторона на це не дуже зважала, коли, наприклад, була встановлена могильна плита з мечем «Щербець», що для українців є символом мілітарного домінування [13]. Якщо вести мову про загальнодержавний рівень політики пам'яті України у цьому питанні, то ще 21 березня 1994 р. була підписана «Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про збереження місць пам'яті і поховання жертв війни та політичних репресій» [14]. Саме даний документ став правовою базою для врегулювання суперечок навколо цвинтаря орлят вже у 2005 р. У травні 1997 р. Л. Кучма і А. Квасьневський виступили із заявою «Допорозуміння і єднання». Червоною ниткою у заяві була тема історії насамперед її трагічних сторінок у взаємовідносинах між українцями та поляками. Насамперед були зазначені військового протистояння XVII-XVIII ст., антиукраїнська політика польської влади протягом 1920-1930-х рр., сталінські репресії проти польського населення. Також наголошено на складності теми Волинської трагедії та жорстокості конфліктів у повоєнні, після Другої світової війни, роки. Окремо згадано операцію «Вісла», що стала болісним ударом по українській громаді Польщі. Ще на початку заяви

наголошено: «Багатовікова історія українсько-польського сусідства знає чимало хвилюючих прикладів щирої дружби, взаємодопомоги і співробітництва між обома народами. Вона відзначена і братерством по зброї, і взаємозбагаченням культур, і сусідською доброзичливістю» [15].

Однак, попри вкрай політично виважений і толерантний тон заяви та низку інших документів, ситуація із відновленням цвинтаря орлят, а, точніше – із баченням того, як має виглядати відновлене «місце пам'яті», ще тривалий час перебувала у стані роздвоєності [12, с. 104-105]. Насамперед було невдоволення частини львів'ян, які вважали неприпустимим відновлення у місті меморіалу поляків, що свідчив про перемогу над українцями. Тим паче, що до встановлення радянської влади були могили січових стрільців, які також знищені радянською владою у 1970-х рр. Тому, як наполягали містяни, увага першочергово має бути прикута до відновлення саме цього «місця пам'яті». У травні 1999 р., під час саміту президентів країн Центрально-Східної Європи, Президенти Л. Кучма і А. Кваснівський урочисто поклали квіти на цвинтарі орлят, що відновлювався [12, с. 106]. Зрештою, попри низку подальших політичних скандалів і колізій, цвинтар орлят урочисто відкривали вже Президенти В. Ющенко і А. Кваснівський літом 2005 р. Також вони відкрили разом створений поруч меморіал УГА. Ще раніше, 11 липня 2003 р. Президенти Л. Кучма і А. Кваснівський відкрили меморіал на місці поховання поляків у селі Павлівка на Волині. Однак, попри такий політичний жест примирення, навколо події було чимало критики з боку обох країн. Медіа Польщі звинувачували Л. Кучму у тому, що «він не вибачився перед поляками за «злочини УПА». А депутати Волинської облради – що при цьому забуто про постраждалих від рук АК українців» [12, с. 113].

11 січня 2023 р. відбулося спільне вшанування пам'яті полеглих захисників України та покладання квітів до Меморіалу львівських орлят на Личаківському кладовищі Президентами В. Зеленським та А. Дудою. Як

зазначає Ю. Юзич, феномен «львівських орлят» є засадничим елементом польської меморіальної культури. Участь учнівської молоді та підлітків у бойових діях проти українських підрозділів у ході боротьби за місто супроводжувалася значними втратами, що згодом стало підґрунтям для їхньої героїзації в статусі захисників польської державності. Наявність невідомих поховань на польському військовому меморіалі у Львові ілюструє трагізм і хаотичність тогочасного конфлікту, де поруч були поховані противники, тобто представники польських формувань та українські підлітки-оборонці Львова. У цьому контексті актуалізується проблема формування українського національного наративу щодо участі молоді у війні 1918-1919 рр. На відміну від польського культу орлят, постаті юних українців, які залишили цивільне життя задля збройного захисту соборності України від територіальних зазіхань сусідніх держав, залишаються менш артикульованими в суспільній свідомості. Це зумовлює необхідність наукового осмислення образу юних українських героїв того часу та їхнього місця в національному пантеоні [16].

Якщо говорити про складність сприйняття у колективній пам'яті цвинтаря орлят, то маємо для того історичний контекст. Йдеться насамперед про етнополітичний антагонізм, оскільки поховання репрезентує учасників війни 1918-1919 рр., результат якої визначив на той час державну приналежність Галичини. Також дипломатичні та політичні колізії призвели до того, що процес верифікації та офіційного відкриття меморіалу після відновлення тривав десятиліттями, відображаючи, окрім політичної складової, ще й труднощі в узгодженні національних наративів [17].

Аналіз історіографії польсько-українського історичного примирення, як назвала даний процес Т. Банах, потребує комплексного розгляду як безпосередніх польсько-українських дискусій про спільне минуле, так і особливостей реалізації політики пам'яті в обох державах. Вагомий внесок у

дослідження цих процесів зробили такі науковці, як Л. Зашкільняк, О. Каліщук, Г. Касьянов, Г. Мотика, А. Портнов, Т. Стрієк.

Я. Грицак, досліджуючи трансформації історичної пам'яті в Україні, детально розглядає різні моделі «подолання минулого» (*Vergangenheitsbewältigung*), адаптуючи їх до українського соціокультурного контексту. У своїх студіях Я. Грицак інтегрує польсько-український діалог у загальноєвропейський контекст процесів примирення колективної пам'яті. Л. Зашкільняк, як активний учасник міжурядових семінарів «Україна-Польща: важкі питання», здійснює ретроспективний аналіз двостороннього професійного діалогу істориків упродовж 1990-х - 2000-х рр. Науковець констатує їхню надмірну зосередженість на політичних аспектах, що переважно стосуються міжнаціональної конфронтації. Для подолання методологічної обмеженості він пропонує диверсифікувати напрями досліджень, інтегруючи в науковий обіг соціальну та економічну складові взаємин. У полі зору польського історика та політолога Т. Стрієка перебувають питання політики пам'яті та розвитку національних історіографій у країнах Центрально-Східної Європи. Вагоме значення для розкриття цієї теми має його внесок у колективну працю «Аксja Wisła», де автор реконструює місце операції «Вісла» в політичному та науковому дискурсах посткомуністичного періоду. В Україні процес інтенсифікації історичної пам'яті, що розпочався після Помаранчевої революції, був додатково стимульований конфронтацією з рф. Для польського суспільства характерним є синдром регіонального лідерства в Центрально-Східній Європі, тоді як для українського притаманний дефіцит готовності до прийняття відповідальності за історичні кривди, вчинені представниками власної національної спільноти. Варто зауважити, що на відміну від волинської проблематики, питання відновлення та відкриття «Цвинтаря орлят» у Львові отримало менший резонанс у науковій літературі. Найбільш ґрунтовне дослідження цього кейсу

здійснила польська дослідниця К. Єндрашик, тоді як в українській історіографії ця тема зазвичай розглядається лише в межах загальних праць [18, с. 20-23].

Насправді відкриття меморіалу орлят Президентами В. Ющенком та А. Кваснівським стало знаковою подією у процесах деескалації історико-політичних протистоянь між двома державами. Саме тоді в українсько-польський дискурс було інтегровано універсальну формулу «Вибачаємо і просимо вибачення». А вже спільні комеморативні заходи Президентів В. Зеленського та А. Дуди у 2023 р., попри усі спроби розхитування ситуації, є ознакою стабільності цієї парадигми. Попри періодичні рецидиви непорозумінь, домінуючою тенденцією залишається інклюзивна комеморація. Йдеться про її екуменічний вимір. Така синхронізація наративів, коли йдеться про спільне вшанування сучасних героїв України та комбатантів минулого століття маркує цвинтар львівських орлят не як місце розбрату, а як простір взаємної поваги до мілітарної доблесті обох народів [17]. На тлі повномасштабного російського вторгнення символічні суперечки втратили свою гостроту перед обличчям реальної загрози.

Висновки. Наголошено, що польсько-українські відносини у сфері історичної культури протягом кінця XX - початку XXI ст. пройшли складний шлях як пошуку власного національного наративу щодо травматичного історичного досвіду, так і сприйняття відмінних поглядів на національні міфи та колективну пам'ять. Наразі ще зарано вести мову про завершення процесу формування та утвердження виважених концепцій щодо репрезентації складних сторінок історії XX ст.

Подальшого наукового вивчення потребує процес формування образу юного українського героя (захисника Львова 1918 р.) в сучасному освітньому та публічному просторі. Актуальним залишається порівняльний аналіз шкільних підручників історії України та Польщі після 2022 р., щоб з'ясувати,

як спільний досвід протидії агресору впливає на інтерпретацію конфліктних сторінок спільного минулого в навчальному процесі. Зокрема, на порядку денному ще стоїть питання як історичного осмислення, так і репрезентації у соціокультурному просторі обох держав Волинської трагедії.

Список використаних джерел

1. Джадт Т., Снайдер Т. *Роздуми про двадцяте століття*. Переклад. з англ. П. Грицак. Львів: Човен, 2019. 384 с.
2. Дручек О. Історична пам'ять: особливості змісту та функціонування у сучасному українському суспільстві. *Актуальні проблеми політики*, 2025. Випуск 75. С. DOI <https://doi.org/10.32782/app.v75.2025.18>
3. Єндрашик К. Історичні проблеми та політика пам'яті в польсько-українських стосунках (1991-2017). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 2018. Випуск 3-4. С. 237-253. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2018_3-4_12
4. Kończal, K. & Wawrzyniak, J.. (2011). Polskie badania pamięcioznawcze: tradycje, koncepcje, (nie)ciągłości. *Kultura i Społeczeństwo*. 55. 11-63. DOI: <https://doi.org/10.35757/KiS.2011.55.4.2>
5. Chlebda W. Jak historia odkłada się w pamięci, jak pamięć odkłada się w języku. *Etnolingwistyka*, 2019. № 31. S. 55-72. DOI: <https://doi.org/10.17951/et.2019.31.55>
6. Боднар Г. Від «колективної пам'яті» до «пам'яті груп» та постпам'яті: до питання розвитку і сучасних викликів у студіях пам'яті. *Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. Голов. ред. М. Литвин. НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2020. Випуск 13. С. 257-288. DOI: <https://doi.org/10.33402/up.2020-13-257-288> URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?portfolioitemid=455>

7. Łoboda F. Zbrodnia Wołyńska 1943–1944 w polskiej historiografii – przegląd literatury. *Świętokrzyskie Studia «Archiwalno-Historyczne»*, 2023. S. 161–178. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1912186>
8. Щупак І. Волинська трагедія і сучасні підручники історії. *Україна модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис*, 19 липня 2025. URL: <https://uamoderna.com/blogy/volynska-tragediia-i-suchasni-pidruchnyky-istorii/>
9. *Pojednanie przez trudną pamięć. Wołyń 1943. Поєднання через важку пам'ять. Волинь 1943*. Pomysł, wybór, redakcja: Zińczuk A. Stowarzyszenie «Panorama Kultur», Lublin, Poland, 2012. 398 с.
10. Конечна-Саламатін Й., Отрищенко Н., Стриєк Т. *Історія. Люди. Події. Звіт про дослідження про пам'ять сучасних поляків та українців*. Варшава, 2018. 81 с.
11. Nicieja S. S. Cmentarz Orląt Lwowskich. *Niepodległość i Pamięć*, 2006. № 13/3 (24). S. 239–266. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/niepodlegosc-i-pamiec/2006-tom-13-numer-3-24/niepodleglosc_i_pamiec-r2006-t13-n3_24-s239-266.pdf
12. Гриценко О. *Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994–2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати*. Київ : К.І.С., 2017. 1136 с.
13. Липовецький С. *Меч «Щербець» та українські ворота: українсько-польські взаємини від поділів Речі Посполитої й до сьогодні*. Темпора, 2020. 504 с.
14. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про збереження місць пам'яті і поховання жертв війни та політичних репресій. Документ 616_014 від 21.03.1994. *Верховна Рада України. Законодавство України*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_014#Text
15. Спільна заява Президентів України і Республіки Польща «До порозуміння і єднання». Документ 616_005 від 21.05.1997. *Верховна Рада*

України.

Законодавство

України.

URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_005#Text

16. Юзич Ю. Проти «Орлят». Українські діти-герої Листопадового чину. *Історична правда*, 1 листопада 2018. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/5bdabe36a0223/>

17. Стельмашова У. Візит Зеленського і Дуди на «Цвинтар орлят» у Львові має історичне значення: пояснюємо чому. 13.01.2023. *Центр політичного консалтингу*. URL: <https://cpc.com.ua/articles/vizit-zelenskogo-i-dudi-na-cvintar-orlyat-u-lvovi-mae-istorichne-znachennya-royasnyuemo>

18. Банах Т. І. *Польсько-українське історичне примирення (1989-2013)*. 032 – Історія та археологія. 03 Гуманітарні науки. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Український Католицький Університет. Львів, 2023. 216 с.